

EKONOMINĖS IR PINIGŲ SĄJUNGOS ISTORIJA

Ekonominė ir pinigų sąjunga sukurta palaipsniui didėjant ekonominei ES integracijai. Ekonominė ir pinigų sąjunga plėtojama ES bendroji rinka su bendru prekių reglamentavimu ir laisvu prekių, kapitalo, darbuotojų ir paslaugų judėjimu. Euro zonoje, kurią šiuo metu sudaro 19 Sąjungos valstybių narių, pradėta naudoti bendra valiuta – euras. Visos 28 ES valstybės narės, išskyrus Jungtinę Karalystę ir Daniją, privalo įsivesti eurą po to, kai bent dvejus metus dalyvavo valiutų kurso mechanizme (VKM II) ir įrodė, kad atitinka konvergencijos kriterijus. Europos Centrinis Bankas (ECB) nustato bendrą pinigų politiką, kurią papildo suderinta biudžeto politika ir derinama ekonominė politika. Ekonominės ir pinigų sąjungos viduje nėra vienos bendros už ekonominę politiką atsakingos institucijos. Atsakomybe dalijasi valstybės narės ir įvairios Sąjungos institucijos.

TEISINIS PAGRINDAS

- Sprendimai, priimti Europos aukščiausiojo lygio susitikimuose Hagoje (1969 m.), Paryžiuje (1972 m.), Briuselyje (1978 m.), Hanoveryje (1988 m.), Madride ir Strasbūre (abu 1989 m.) bei Maastrichte (1991–1992 m.);
- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 119–144, 219, 282–284 straipsniai;
- prie Europos Sąjungos steigimo sutarčių pridėdami SESV protokolai dėl perėjimo į trečiąjį Ekonominės ir pinigų sąjungos etapą, perviršinio deficito ir makroekonominio disbalanso procedūrų, konvergencijos kriterijų, Jungtinei Karalystei ir Danijai taikomų išlygų, Europos centrinių bankų sistemos, Europos centrinio banko ir Euro grupės.

TIKSLAI

Ekonominė ir pinigų sąjunga sukurta palaipsniui didėjant ekonominei integracijai, taigi ji nėra savitikslių. Ekonominės ir pinigų sąjungos valdymas skirtas tvariam ekonomikos augimui ir dideliame užimtumei remti formuojant tinkamą ekonominę ir pinigų politiką. Šiems tikslams pasiekti skirtos priemonės apima trijų pagrindinių kryptų ekonominę veiklą: i) pinigų politikos, kuria siekiama kainų stabilumo, įgyvendinimą; ii) valstybių narių ekonominės politikos koordinavimą; iii) sklandaus bendrosios rinkos veikimo užtikrinimą.

LAIMĖJIMAI

Euras šiuo metu yra devyniolikos Europos Sąjungos valstybių narių kasdienio gyvenimo dalis. Ilgainiui ir kitos valstybės narės įsives eurą. Bendra valiuta turi neabejotinų privalumų: ji sumažina finansinių sandorių sąnaudas, palengvina sąlygas keliauti, sustiprina Europos vaidmenį tarptautiniu mastu ir kt.

EKONOMINĖS IR PINIGŲ SĄJUNGOS ISTORIJA

1969 m. aukščiausiojo lygio susitikime Hagoje valstybių ir vyriausybės vadovai nustatė naują Europos integracijos tikslą: sukurti ekonominę ir pinigų sąjungą. Grupė, vadovaujama tuometinio Liuksemburgo ministro pirmininko Pierre'o Wernerio, parengė pranešimą, kuriame numatė pagal keleto etapų planą per dešimt metų sukurti visapusišką ekonominę ir pinigų sąjungą. Galutinis tikslas buvo visiškai liberalizuoti kapitalo judėjimą, užtikrinti visišką valstybių narių valiutų konvertabilumą ir galutinai nustatyti valiutų keitimo kursus. Bretton Woods sistemos žlugimas ir JAV vyriausybės 1971 m. viduryje priimtas sprendimas leisti svyruoti dolerio kursui sukėlė užsienio valiutų kursų nestabilumo bangą, sukėlusią daug abejonių dėl Europos valiutų perkamosios galios paritetų. Ekonominės ir pinigų sąjungos projektas buvo staiga nutrauktas.

1972 m. Paryžiuje vykusiame aukščiausiojo lygio susitikime ES mėgino suteikti naują postūmį pinigų integracijai, sukurdama „gyvatės tunelyje“ mechanizmą, skirtą valdyti nacionalinių valiutų kurso svyravimui („gyvatė“) nedidelėse svyravimo tarp šių valiutų ir dolerio ribose („tunelis“). Dėl naftos krizių, dolerio silpnumo ir ekonominės politikos skirtumų nuo tikslo nukrypusi „gyvatė“ per mažiau kaip dvejus metus prarado daugelį savo narių ir galiausiai sumažėjo iki vadinamosios markės zonos, kuri apėmė Vokietiją, Beniliukso šalis ir Daniją.

1978 m. Briuselyje vykusiame aukščiausiojo lygio susitikime buvo atnaujintos pastangos suformuoti pinigų stabilumo zoną ir buvo sukurta Europos pinigų sistema, pagrįsta fiksuotų, bet koreguojamų valiutų keitimo kursų koncepcija. Visų valstybių narių, išskyrus Jungtinę Karalystę, valiutos buvo įtrauktos į valiutų kurso mechanizmą (VKM I). Valiutų kursai buvo pagrįsti centriniu paritetu Europos valiutos vieneto (ECU), kuris pradžioje vadintas Europos apskaitos vienetu ir kurį sudarė dalyvaujančių šalių valiutų svertinis vidurkis, atžvilgiu. Dvišaliai keitimo kursai buvo apskaičiuojami remiantis šiais centriniais paritetais, išreikštais ECU, ir valiutos svyravimai nuo dvišalių keitimo kursų turėjo būti ne didesni kaip 2,25 % didėjimo ir mažėjimo kryptimi (išskyrus Italijos lirą, kuriai buvo leidžiamos 6 % ribos). Per dešimties metų laikotarpį Europos pinigų sistema daug prisidėjo, kad būtų sumažintas valiutų kurso nepastovumas: sistemos lankstumas kartu su politiniu ryžtu užtikrinti ekonominę konvergenciją padėjo pasiekti tvarų valiutų stabilumą.

1985 m. priėmus [Bendrosios rinkos](#) programą vis labiau aiškėjo, kad vidaus rinkos potencialo negalima visapusiškai išnaudoti tol, kol išlieka gana didelės su valiutos konvertavimu susijusių sandorių sąnaudos ir su valiutų kursų svyravimais, nors ir mažais, susijęs netikrumas. Be to, daug ekonomistų, manydami, kad nepavyks per ilgą

laiką suderinti laisvo kapitalo judėjimo, valiutų kurso stabilumo ir nepriklausomos pinigų politikos, smerkė šį vadinamąjį neįmanomą trikampį.

1988 m. Hanoveryje vykusiame susitikime Europos Vadovų Taryba ekonominės ir pinigų sąjungos klausimui išnagrinėti įsteigė komitetą, kuriam vadovavo tuometinis Komisijos pirmininkas Jacques Delors. 1989 m. pateiktoje šio komiteto ataskaitoje pasiūlytos konkrečios priemonės, skirtos trimis etapais sukurti ekonominę ir pinigų sąjungą. Ataskaitoje ypač pabrėžta būtinybė geriau koordinuoti ekonominę politiką, nustatyti nacionalinių biudžetų deficitų taisyklės ir įsteigti naują, visiškai nepriklausomą instituciją, kuri būtų atsakinga už Sąjungos pinigų politiką, – [Europos Centrinį Banką](#) (ECB). 1989 m. Madride vykusiame susitikime Europos Vadovų Taryba, remdamasi J. Delors'o ataskaita, nusprendė pradėti pirmąjį ekonominės ir pinigų sąjungos etapą – iki 1990 m. liepos 1 d. visiškai liberalizuoti [kapitalo judėjimą](#).

1989 m. gruodžio mėn. Strasbūro susitikime Europos Vadovų Taryba paragino surengti tarpvyriausybines konferencijas, kuriose būtų nustatyti pakeitimai, būtini atlikti Sutartyje tam, kad būtų galima įgyvendinti ekonominę ir pinigų sąjungą. Šios tarpvyriausybines konferencijos darbo rezultatas buvo [Europos Sąjungos Sutartis](#), kurią 1991 m. gruodžio mėn. Maastrichte vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime oficialiai priėmė valstybių ir vyriausybių vadovai ir kuri buvo pasirašyta 1992 m. vasario 7 d.

Sutartyje numatoma ekonominę ir pinigų sąjungą sukurti trimis etapais:

- 1 etapas (nuo 1990 m. liepos 1 d. iki 1993 m. gruodžio 31 d.) – laisvas kapitalo judėjimas tarp valstybių narių;
- 2 etapas (nuo 1994 m. sausio 1 d. iki 1998 m. gruodžio 31 d.) – valstybių narių ekonominės politikos konvergencija ir glaudesnis nacionalinių centrinių bankų tarpusavio bendradarbiavimas. Įsteigus Europos pinigų institutą, kurio užduotis buvo stiprinti nacionalinių centrinių bankų bendradarbiavimą ir atlikti būtinus pasirengimus bendrai valiutai įvesti, buvo institucionalizuotas pinigų politikos koordinavimas. Šiuo etapu valstybės narės turėjo užtikrinti, kad nacionaliniai centriniai bankai taptų nepriklausomi;
- 3 etapas (nuo 1999 m. sausio 1 d.) – palaipsnis euro, kaip bendros valstybių narių valiutos, įvedimas ir bendros pinigų politikos, kurią vadovauja ECB, įgyvendinimas. Perėjimas į trečiąjį etapą galėjo prasidėti pasiekus didelę tvarią konvergenciją, kuri buvo vertinama taikant keletą Sutartyse nustatytų [kriterijų](#). [Biudžeto taisyklės](#) turėjo tapti privalomos ir jų nesilaikančioms valstybėms narėms [galėjo būti skiriamos baudos](#). Bendra pinigų politika buvo pradėta įgyvendinti ir patikėta Europos centrinių bankų sistemai (ECBS), kurią sudarė nacionaliniai centriniai bankai ir ECB.

Pirmieji du ekonominės ir pinigų sąjungos etapai jau užbaigti. Vis dar vykdomas [trečiasis](#) etapas. Iš esmės, visos ES valstybės narės privalo dalyvauti šiame galutiniame etape ir įsivesti eurą (SESV [119](#) straipsnis). Vis dėlto kai kurios valstybės narės iki šiol neatitinka konvergencijos kriterijų. Todėl minėtos valstybės narės gali taikyti laikiną nukrypti leidžiančią nuostatą, kol gebės prisijungti prie trečiojo ekonominės ir pinigų sąjungos etapo. Be to, Jungtinė Karalystė ir Danija pranešė apie savo ketinimą nedalyvauti trečiajame ekonominės ir pinigų sąjungos etape ir neįsivesti euro. Taigi šios dvi valstybės narės atleidžiamos nuo dalyvavimo ekonominėje ir pinigų

sajungoje. Išsami atleidimo tvarka išdėstyta prie Europos Sąjungos steigimo sutarčių pridėtuose protokoluose, susijusiuose su šiomis dviem šalimis. Vis dėlto Jungtinė Karalystė ir Danija pasilieka galimybę atsisakyti joms taikomos išlygos ir pateikti prašymą prisijungti prie trečiojo ekonominės ir pinigų sąjungos etapo. Šiuo metu 19 iš 28 valstybių narių dalyvauja trečiajame ekonominės ir pinigų sąjungos etape, taigi naudoja bendrą valiutą – eurą.

Po Europos valstybių skolos krizės ES vadovai įsipareigojo stiprinti ekonominę ir pinigų sąjungą, be kita ko, tobulinant jos valdymo sistemą. 2015 m., remdamiesi panašia 2012 m. iniciatyva, Komisijos, Europos Sąjungos Tarybos, Euro grupės, Europos Centrinio Banko ir Europos Parlamento pirmininkai paskelbė pranešimą „Europos ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimas“ (vadinamąjį Penkių pirmininkų pranešimą). Jame išdėstytas reformų planas, skirtas ne vėliau kaip 2025 m. trimis etapais sukurti veiksmingą ekonominę, finansinę, fiskalinę ir politinę sąjungą.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, Europos Parlamentas, kaip lygiateisis teisės aktų leidėjas, pagal įprastą teisėkūros procedūrą dalyvauja nustatant išsamias daugiašalės priežiūros taisykles (SESV 121 straipsnio 6 dalis). Be kita ko, tai apima Stabilumo ir augimo pakto prevencinę dalį, taip pat griežtesnę makroekonominę priežiūrą siekiant užkirsti kelią finansų krizės sukeltam žalingam disbalansui. Ekonomikos valdymo teisės aktų rinkinys („šešių dokumentų rinkinys“) sustiprino Parlamento vaidmenį ES ekonomikos valdymo srityje, ypač pradėjus įgyvendinti Europos semestrą ir vykdyti ekonominį dialogą. Be to, su Parlamentu konsultuojamasi dėl:

- euro ir ne ES valiutų keitimo kurso susitarimų;
- valstybių, kurios nuo 1999 m. ir vėliau gali įsivesti bendrą valiutą, atrankos;
- ECB pirmininko, pirmininko pavaduotojo ir kitų Vykdomosios valdybos narių skyrimo;
- perviršinio deficito procedūros, kuri numatyta Stabilumo ir augimo pakte, įgyvendinimo teisės aktų.

Dirk Verbeken / Dražen Rakić
05/2019

